

Barbara Šterbenc Svetina

JOŽE HUDALES, OD ZIBELI DO GROBA.

Društvo za preučevanje zgodovine,
literature in antropologije (Borec 49/553-
554), Kulturni center Ivana Napotnika.
Ljubljana in Velenje 1997, 206 str., il.

Matične knjige so vir, ki ga pri svojem delu uporabljajo številni raziskovalci. Jože Hudales jih je kot svoj temeljni vir obdelal računalniško in prišel do zanimivih sklepov. Ker je tak način obravnavanja matičnih knjig pri nas sila redke oz. ni bil v praksi, je Josef Ehmer Hudalesovo delo v predgovoru označil kot pionirsko.

V začetnem, uvodnem delu avtor popiše vire, literaturo in metode svojega dela. Glavni vir so bile matične knjige župnije sv. Martina v Velenju, in sicer za obdobje 1784 do 1900, ter dva zapisnika duš (*Libri status animarum*) za obdobje 1867-1875 in 1895-1900 iste župnije. Za primerjavo podatkov je uporabil tudi vsa štetja prebivalstva v 19. stoletju in še nekaj druge literature.

Tam dobljene podatke je analiziral s pomočjo računalniške obdelave (s programom Quattro). S tako obdelavo je dobil številčne rezultate (povprečja itd.), ki jih je prikazal s tabelami in grafi. Upošteval je tudi razne izjeme in neobičajnosti, ki so se pojavljale v gradivu.

Pri svojem delu se je naslonil na domačo in tujo strokovno literaturo. Svoje delo je označil kot "poskus raziskave s področja historične etnologije". Historično etnologijo pojmuje kot "tisti del etnološke vede, ki naj bi zajel predmetni obseg etnologije (način življenja vseh plasti prebivalstva) v tistih časovnih obdobjih, ki jih z metodo intervjuja oz. terenskega dela ni mogoče več obdelati in zajeti, saj so protagonisti takega načina življenja že zdavnaj pokojni". Pri tem se je tudi vprašal, v čem se tako poimenovana etnologija razlikuje od zgodovine. Ugotavlja, da je danes na to vprašanje težko odgovoriti in se zdi tudi nesmiselno. Pomembno je predvsem, da je raziskava "pošteno in dobro opravljena", metode in tehnike pa je potrebno prilagoditi raziskovalni tematiki, torej poseči tudi po znanjih, ki so jih razvile druge znanosti (interdisciplinarnost).

V delu knjige z naslovom *Šaleška dolina in župnija Velenje* je avtor orisal "demografski, gospodarski, socialni in politični razvoj župnije sv. Martina /.../ in Šaleške doline v 19. stoletju."

Magija števil - od zibeli do groba pa je naslov tretjega, osrednjega dela knjige, v katerem govori o načinu življenja prebivalcev Velenja in Šaleške doline na svojevrsten način - s pomočjo števil. Sledi življenjskemu ciklusu, od rojstva prek porok in smrti. V zadnjem, četrtem delu knjige obravnava avtor še družine, imena in priimke itd. (*O družinah, imenih, priimkih in še čem*).

Novorojence so nosili h krstu že dan ali dva po rojstvu. "Vzrok je bil starodaven in močno zakoreninjen strah pred novorojenčkovo prirojeno 'popačenostjo' v prepričanju, da je 'vsak novorojen otrok divjak, ker po izvirnem grehu so mu huda nagnjenja prirojena', vse dokler ga krstni obred ne očisti". O tem, o babicah, številu rojenih, o dečkih in

deklicah, o tem, kdaj je veljalo "vino pij pa babe pust" in o mrtvorojenih govori v prvem podpoglavju.

Podpoglavje o porokah govori o tem, v kateri starosti so se poročali moški in v kateri ženske, kdaj je čas za poroke, govori o številu porok, pa tudi o vdovah in vdovcih. Na koncu ugotavlja: "V vsakem primeru pomeni visok delež žena, ki so starejše od moža, določeno samostojnost žensk in pa verjetnost, da gre v večji meri za zakon, ki se bolj nagiba k partnerstvu kot pa k slepi pokorščini in neomejeni avtoriteti družinskega poglavarja."

Kar mati rodi, vse se v prah spremeni... je naslov tretjega podpoglavja, ki govori o številu umrlih, o tem, ali so prej umirale ženske ali moški, v katerih mesecih je bila umrljivost največja, o umrljivosti otrok, kolikšno starost so dosegli moški in kolikšno ženske itd. "V pomanjkanju dobrih virov, ki bi nam dali resnično sliko bogastva in/ali revščine trških prebivalcev, pa lahko sklepamo, da je bila vzrok številnim primerom smrti med najmlajšimi tržani vendarle skromna materialna baza večine tržanov, predvsem pa precej večje povprečno število otrok v trških družinah kot v kmečki okolici" - ugotavlja tako kot v drugih podpoglavjih razlike med trgom Velenjem in kmečko okolico.

Vse podatke, ki jih je Hudales dobil za obravnavano obdobje in prostor, primerja s slovenskimi in evropskimi podatki za isto obdobje. Tako Hudalesova raziskava ni samo nizanje dolgočasnih števil in statistik, ampak je polna zanimivih ugotovitev in primerjav. Knjiga *Od zibeli do groba* je zato kot nekakšna zbirka podatkov, med seboj primer-

janih na najrazličnejše načine, iz katerih je avtor uspel dobiti zanimivo zgodbo o rojstvih, porokah in smrti v Velenju in Šaleški dolini v 19. stoletju.

Diagrami in tabele spremljajo in dopolnjujejo besedilo (za tiste, ki jim že sami povedo kaj več, jih je nekaj dodanih še v dodatku). Čisto na koncu sledi še obširen povzetek.

Marjeta Tekavec

CURT SACHS, SVETOVNA ZGODOVINA PLESA.

Prevedla Mojca Vogelcnik.

Znanstveno in publicistično središče

(zbirka Sophia 1/97). Ljubljana 1997.

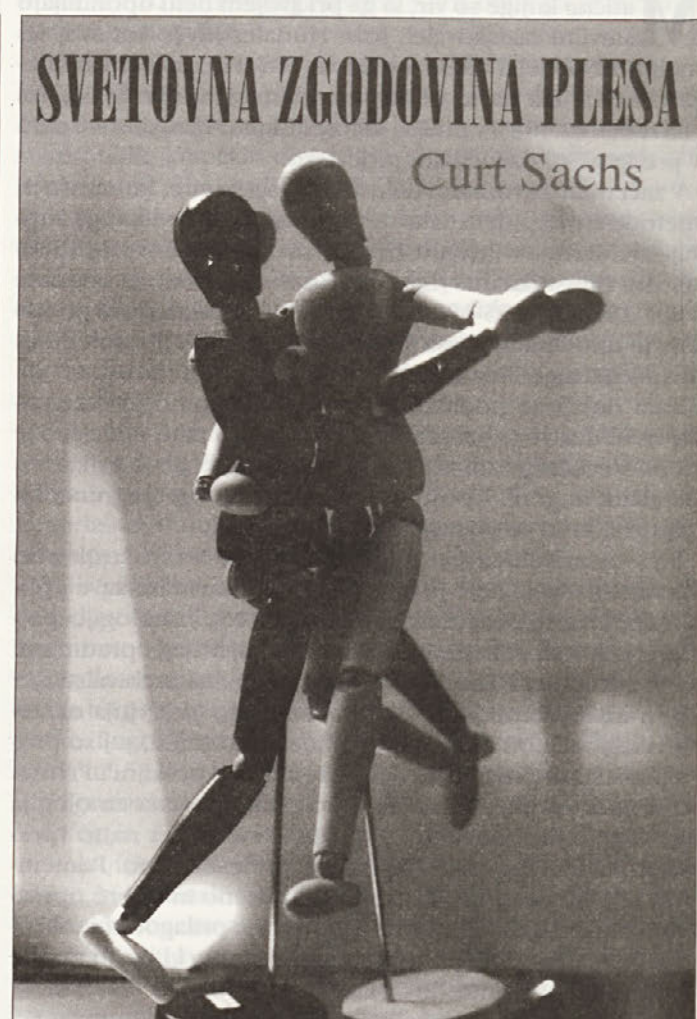
ISBN: 961-6014-88-9

Teoretična dela s področja plesa so v Sloveniji redke ptice in vse napovedane težko pričakovane. Jeseni leta 1997 smo z veseljem sprejeli prvo slovensko izdajo še danes aktualnega dela, napisanega v zgodnjih tridesetih letih tega stoletja, eno temeljnih knjig s plesnega področja: *Svetovno zgodovino plesa* nemškega etnomuzikologa Curta Sachsa.

Curt Sachs je bil rojen leta 1881 v Berlinu v Nemčiji, kjer je leta 1904 tudi doktoriral. Od leta 1919 je sprva poučeval na Berlinski univerzi, nato v New Yorku, do svoje smrti leta 1959 pa kot častni profesor na Kolumbijski univerzi. Leta 1930 ga je egiptovska vlada imenovala za svetovalca za ohranjanje in razvrščanje vzhodnih glasbil. Bil je član ameriškega združenja muzikologov in njegov predsednik od leta 1948 do 1950. Njegova bibliografija je leta 1957 štela čez dvesto samostojnih enot. Sachs je eden vodilnih glasbenih zgodovinarjev prve polovice 20. stoletja, ki pa se ni omejil le na etnomuzikologijo, pač pa tudi na področje razvrščanja glasbil in plesne zgodovine. V predgovoru k nemški izdaji knjige *Svetovna zgodovina plesa* iz leta 1933 med drugim piše: "Toliko bolj jasno pa mi je, da je bilo zame kot glasbenega zgodovinarja nujno, da sem se obrnil k plesu, če nisem hotel glasbene umetnosti samovoljno izločiti iz živega umetnostnega organizma. Ples je najbližji koreninam vsake umetnosti; brez plesa bi mogoče ostala mnoga globlja vprašanja glasbene zgodovine brez odgovora. /.../ Mogoče je ples preveč mnogostranski. Dotika se zgodovine jezikov in sega nadalje v področje fiziologije in psihologije, vere, narodopisja in narodoslovja, glasbe in likovne umetnosti, sociologije in gospodarske zgodovine..."

Svetovna zgodovina plesa je bila prvič izdana leta 1933 v Berlinu, kmalu nato pa prevedena v številne svetovne jezike.

Knjiga je tematsko razdeljena na dva dela: sistematični ter zgodovinski. Prvi razčlenjuje različne tipe plesov in se pri tem največ časa zadrži pri neevropskih, pogosto prvinskih kulturah. Pri tej razčlenitvi najprej prikaže vrste gibanj, kamor štejemo npr. krčevite, odprte ter njim nasprotne zaprte plese. Drugo poglavje opisuje teme (vsebine) ali vrste plesov. Tu izvemo, da lahko razločimo pri npr. zdravilskih, rodnostnih, posvetitvenih, poročnih, pogrebniških, bojnih in drugih plesih na eni strani posnemovalne (upodobitvene), na drugi pa abstraktne (nefigurativne) elemente,

tako kot tudi prepletanje in stopnjevanje obeh zvrsti. V tretjem poglavju z naslovom *Oblika* avtor pove nekaj o solističnih ter parnih plesih, več časa pa se pomudi pri skupinskih plesih. Pri teh razločujemo cel spekter različnih koreografskih elementov, kot so krog, kačasto vijuganje, menjavanje mest, četvorka, most, verižno prepletanje... V razdelku z naslovom *Spoli* Sachs opozori na totemistično-eksogamno-matriarhalne družbe, v katerih so moški plesi tako močno last moških, da jim ženske ne smejo niti prisostvovati. Prav tako pa imajo tudi ženske določene plese, iz katerih je drugi spol izključen. Tako je v temeljnih kulturah, mešani ples pa je že domena visoko razvite monoteistične družbe. Sistematični del se konča s poglavjem o glasbi, v katerem najprej izvemo nekaj o naravnih zvokih, nato o ritmični spremljavi plesa, obširno pa je pred-